

РОЗДІЛ XI. ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

УДК 378[37:373]:37.014

Ігор Бопко

Мукачівський державний університет

ORCID ID 0000-0003-0517-3771

DOI 10.24139/2312-5993/2024.06/478-485

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАСТУПНОСТІ У ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано систему професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти, висвітлено теоретичні основи наступності у іншомовній підготовці майбутніх фахівців в закладах вищої освіти. Обумовлено, що в умовах зростання значущості міжкультурної компетентності в професійній діяльності майбутніх педагогів, особливо в контексті іншомовної освіти, полікультурна орієнтація педагогічної підготовки набуває важливості. З'ясовано, що підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів потребує упровадження випереджальних освітніх стратегій, заснованих на поєднанні академічної теоретичної бази, сучасних психолого-педагогічних концепцій та інноваційних методик навчання, що орієнтовані на формування в здобувачів здатності до професійної мобільності та міжкультурного діалогу. Проаналізовано, що в контексті іншомовної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти наступність виконує функцію методологічного принципу, яка уможливорює поетапне формування іншомовної комунікативної компетентності з урахуванням когнітивного, психологічного й мовного розвитку здобувача освіти. Обґрунтовано, що теоретичні засади ґрунтуються на інтеграції змісту освіти та взаємозв'язку між попередніми й наступними етапами освітньої траєкторії. З'ясовано, що наступність у контексті іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти передбачає не лише узгодженість цілей, змісту, форм і методів навчання між різними рівнями освіти, а й забезпечення сталого розвитку іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти. Визначено, що забезпечення наступності передбачає також послідовне та системне узгодження результатів навчання, досягнутих на попередніх освітніх етапах, з очікуваними результатами в межах вищої освіти. У свою чергу, це вимагає розроблення освітніх програм, що враховують не лише стандарти та компетентності відповідного рівня, а й індивідуальні траєкторії навчання, попередній мовний досвід здобувачів, рівень їхньої мотивації та готовності до автономного навчання.

Ключові слова: педагогічна освіта, освітній процес, професійна підготовка, майбутні фахівці дошкільної та початкової освіти, іншомовна підготовка, теоретичні основи наступності, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Інформатизація суспільства та посилення значення міжкультурної комунікації у соціумі обумовлюють потребу в удосконаленні професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти з урахуванням принципів полікультурного підходу. В

умовах зростання значущості міжкультурної компетентності в професійній діяльності майбутніх педагогів, особливо в контексті іншомовної освіти, полікультурна орієнтація педагогічної підготовки набуває стратегічного значення. У цьому контексті, відповідно до положень Хартії європейських університетів, пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти визначено концепт ціложиттєвого навчання як базову передумову професійного та особистісного зростання майбутніх фахівців в умовах інформаційного середовища. Така парадигма підтримується і в національному законодавчому полі: Закон України «Про освіту», а також Національна рамка кваліфікацій визначають принципову єдність фундаментальних наукових знань, інноваційних підходів до змісту освіти та необхідність забезпечення відповідності підготовки здобувачів вищої освіти вимогам сучасного суспільства (Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), 1994; Закон України «Про вищу освіту»; Закон України «Про освіту»).

Підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів потребує упровадження випереджальних освітніх стратегій, заснованих на поєднанні академічної теоретичної бази, сучасних психолого-педагогічних концепцій та інноваційних методик навчання, що орієнтовані на формування в здобувачів здатності до професійної мобільності та міжкультурного діалогу (Ніколаєва, 2013). У цьому зв'язку Національна доктрина розвитку освіти України наголошує на важливості гуманістично-спрямованої освіти, яка, за її положеннями, має забезпечити істотне зростання інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу особистості та суспільства загалом. Обумовлений підхід узгоджується з потребами формування конкурентоспроможних майбутніх фахівців нової генерації, здатних ефективно функціонувати в полікультурному освітньому просторі, реалізуючи завдання іншомовної та міжкультурної освіти на рівні дошкільної і початкової ланок.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретико-методологічні основи у іншомовній підготовці майбутніх фахівців вивчали: А. Басіна, Н. Бідюк, Н. Гальскова, О. Пошетун, О. Савченко, В. Яніна та ін. Формування іншомовної компетентності майбутніх педагогів є об'єктом ґрунтовного аналізу науковців: О. Бігич, Н. Гальскова, Н. Гез, М. Ільїн, Н. Ізорія, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, В. Плахотник, Г. Рогова, В. Скалкін, С. Фоломкіна, В. Цетлін, С. Шатілов та ін. Питання формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової

освіти розглядаються в контексті сучасних парадигм у працях таких дослідників, як: Н. Арістова, Н. Бібік, І. Л. Бім, Т. Ваколюк, М. Вашуленко, В. Куліш, Н. Микитенко, В. Редько, Н. Сура та ін. Теоретичні засади наступності у іншомовній підготовці майбутніх фахівців в закладах вищої освіти були предметом дослідження науковців: Ю. Безуха, О. Гуренка, О. Дем'яненко, Б. Лапідус, Г. Рогова та ін.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад наступності у іншомовній підготовці майбутніх фахівців в закладах вищої освіти. Завдання дослідження. 1. Проаналізувати теоретичні засади наступності у іншомовній підготовці майбутніх фахівців в закладах вищої освіти. 2. Обґрунтувати та розкрити теоретичні засади наступності у іншомовній підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти на засадах полікультурного підходу.

Виклад основного матеріалу. У сьогоденні проблематика наступності в іншомовній підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти у закладах вищої освіти є складовою ширшого контексту забезпечення цілісності та безперервності професійної освіти. Нині наступність в освіті розглядається як одна з базових категорій, що забезпечує узгодженість, логічну послідовність й цілісність освітнього процесу на різних рівнях навчання (Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти, 2018). У контексті іншомовної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти наступність виконує функцію методологічного принципу, який уможливорює поетапне формування іншомовної комунікативної компетентності з урахуванням когнітивного, психологічного й мовного розвитку здобувача освіти. Відтак реалізація принципу наступності в іншомовній підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти на засадах полікультурного підходу передбачає:

- узгодженість програмних вимог між загальною середньою, фаховою передвищою та вищою освітою;
- системність у формуванні мовних і мовленнєвих навичок і стратегій;
- поетапне ускладнення освітнього матеріалу з одночасним розвитком критичного мислення та рефлексивних умінь;
- збереження й розвиток попереднього досвіду мовної діяльності, що набуті на попередніх етапах здобуття освіти;

– забезпечення цілісного освітнього середовища, в якому міжпредметна інтеграція й міжкультурна взаємодія слугують дієвими чинниками формування іншомовної компетентності.

Теоретичні засади ґрунтуються на принципах педагогічної спадкоємності, поступовості формування компетентностей, інтеграції змісту освіти та взаємозв'язку між попередніми й наступними етапами освітньої траєкторії. Наступність у контексті іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти передбачає не лише узгодженість цілей, змісту, форм і методів навчання між різними рівнями освіти, а й забезпечення сталого розвитку іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти (Бойченко, 2006; Калініна, 2012; Карабін, 2018). Така підготовка має забезпечувати безперервне вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок, а також розвиток міжкультурної компетентності, яка є необхідною умовою професійної мобільності сучасних фахівців.

Теоретичне підґрунтя забезпечення наступності в іншомовній підготовці формують цілісну концепцію розвитку іншомовної компетентності впродовж усього освітнього процесу (Редько, 2018; Сура, 2003; Чубінська, Чубінська, Кобрин, 2023). Зазначимо, що до основних складових теоретичних засад належать: когнітивний підхід (передбачає розгляд процесу іншомовного навчання як інтелектуально-пізнавальної діяльності, спрямованої на формування в здобувачів освіти здатності осмислювати мовні явища, використовувати іноземну мову як засіб опрацювання, інтерпретації та критичного аналізу інформації); комунікативний підхід (зосереджує увагу на практичному використанні мови як інструмента міжособистісної взаємодії в автентичному мовному середовищі. Такий підхід передбачає створення умов для набуття здобувачами освіти досвіду реального іншомовного спілкування в побутових, академічних та професійних ситуаціях); діяльнісний підхід (акцентує на активній участі здобувачів у мовленнєвій діяльності, що реалізується через розв'язання комунікативних завдань, виконання проєктів, моделювання ситуацій спілкування. Діяльнісний підхід забезпечує формування іншомовних умінь у процесі предметно-практичної діяльності); компетентнісний підхід (визначає стратегічне завдання іншомовної підготовки як формування іншомовної комунікативної компетентності – інтегрованого утворення, що включає систему знань, умінь, навичок, ціннісних установок, досвіду мовної поведінки, необхідних для успішного спілкування в професійному

середовищі); аксіологічний підхід (орієнтований на формування ціннісного ставлення до іншомовної культури, розвиток міжкультурної толерантності, гуманістичних орієнтирів, відкритості до діалогу та поваги до мовного різноманіття. Аксіологічний підхід забезпечує духовно-моральне підґрунтя іншомовної підготовки), що визначають принципи відбору освітніх матеріалів, змісту освітньо-професійної програми і організації освітнього процесу. Зазначені підходи визначають не лише структурну логіку опанування іноземної мови, а й змістовне наповнення іншомовної підготовки, спрямованої на формування особистості сучасного фахівця з високим рівнем мовної, комунікативної та соціокультурної компетентності. Особливу роль у цьому процесі відіграє поетапність розвитку мовної особистості здобувачів освіти, що передбачає поступове ускладнення навчального контенту, розширення тематики та сфер іншомовної комунікації, а також варіативність форм і методів роботи, які відповідають рівню сформованості мовних навичок і загальної підготовленості здобувачів освіти (Микитенко, 2009; Мукан, Пастирська, Кравець, 2020). У рамках когнітивного підходу іншомовне навчання розглядається як інтелектуально-пізнавальний процес, у якому засвоєння мови невідривне від формування операцій мислення, здатності до аналізу, узагальнення, інтерпретації й критичного осмислення інформації. Комунікативний підхід забезпечує орієнтацію на практичне використання мови в автентичних ситуаціях спілкування, що, своєю чергою, актуалізує необхідність організації мовного середовища, імітації реальних професійних та міжособистісних ситуацій. Діяльнісний підхід сприяє формуванню мовленнєвої компетентності через активне залучення здобувачів до різних видів мовної діяльності, зокрема, проєктної, ігрової, інтерактивної та дослідницької. Компетентнісний підхід вимагає орієнтації на формування комплексної іншомовної комунікативної компетентності, яка включає знання, уміння, навички, мотивацію та ціннісні орієнтири, необхідні для ефективної мовної взаємодії у професійній сфері. У свою чергу, аксіологічний підхід забезпечує формування гуманістичних орієнтирів, поваги до культурного різноманіття, толерантності та міжкультурної відкритості, що є надзвичайно важливим у контексті підготовки педагогів, здатних до міжкультурної взаємодії в сучасному глобалізованому світі.

Забезпечення наступності передбачає також послідовне й системне узгодження результатів навчання, досягнутих на попередніх освітніх етапах, з очікуваними результатами в межах вищої освіти. Це

вимагає удосконалення освітніх програм, що враховують не лише стандарти та компетентності відповідного рівня, а й індивідуальні траєкторії навчання, попередній мовний досвід здобувачів, рівень їхньої мотивації та готовності до автономного навчання. Образно кажучи, теоретичні основи наступності в іншомовній підготовці визначають змістово-структурну логіку формування іншомовної компетентності у майбутніх фахівців, інтегруючи різні наукові підходи й орієнтуючи освітній процес на забезпечення поетапного, системного, методологічно обґрунтованого розвитку мовної особистості в умовах сучасної вищої школи.

Висновки. Таким чином, забезпечення наступності в іншомовній підготовці майбутніх фахівців у закладах вищої освіти постає як ключовий чинник ефективного формування іншомовної комунікативної компетентності, що відповідає сучасним викликам у сфері професійної освіти. Теоретичні засади цього процесу ґрунтуються на поєднанні когнітивного, комунікативного, діяльнісного, компетентнісного та аксіологічного підходів, які інтегруються в цілісну методологічну основу організації освітнього процесу. У свою чергу вони визначають орієнтири для змістового наповнення навчання, добору форм і методів, а також для структурної логіки розвитку іншомовних знань, умінь і навичок у майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Відтак забезпечення наступності в іншомовній підготовці майбутніх фахівців у закладах вищої освіти є складним і багатовимірним педагогічним явищем, яке охоплює структурну, змістову та організаційно-методичну узгодженість між різними етапами фахової освіти та ґрунтується на глибокому розумінні закономірностей розвитку мовної особистості, інтеграції мовленнєвих, комунікативних, професійних і соціокультурних компетенцій.

ЛІТЕРАТУРА

- Бойченко, В. В. (2006). *Полікультурне виховання молодших школярів у національно-виховному процесі школи* (дис. кан. пед. наук : 13.00.07). Умань (Boychenko, V. V. (2006). *Multicultural education of younger schoolchildren in the national educational process of the school* (Dissertation of the Ph.D. in Pedagogical Sciences : 13.00.07). Uman).
- Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) (1994). Постанова від 03.11.1993 №896. Київ : Райдуга (State National Program «Education» (Ukraine in the 21st Century). (1994). Resolution of 03.11.1993 No. 896. Kyiv : Raiduga).
- Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Law of Ukraine «On Higher Education». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>).
- Закон України «Про освіту». (Law of Ukraine «On Education». Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>).

- Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти* (2018) (*Instructional and methodological recommendations for ensuring continuity of preschool and primary education* (2018)).
- Калініна, Л. В. (2012). Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном* : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 47–60 (Kalinina, L. V. (2012). Linguistic and cultural aspects of the formation of communicative competence of primary school students. *Prospects for early foreign language learning in Ukraine and abroad* : monograph. Zhytomyr: Publishing house of the I. Franko ZhDU, 47–60).
- Карабін, О. Й. (2018). Проектна діяльність майбутніх фахівців в контексті модернізації освіти. *Педагогічні науки*, 83, 2, 131–135 (Karabin, O. Y. (2018). Project activities of future specialists in the context of modernization of education. *Pedagogical Sciences*, 83, 2, 131–135).
- Микитенко, Н. О. (2009). Формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі вивчення іноземної мови для спеціальних цілей. *Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 15–16 жовтня 2009 р. Тернопіль : ТНЕУ, 207–208 (Mykytenko, N. O. (2009). Formation of foreign language professional competence of future specialists in the process of studying a foreign language for special purposes. *Problems and prospects of linguistic research in the context of globalization processes* : materials of the II International Scientific and Practical Conference, October 15–16, 2009. Ternopil : TNEU, 207–208).
- Мукан, Н. В., Пастирська, І. Я., & Кравець, С. Ф. (2020). Можливості використання інтегративного підходу у професійній іншомовній підготовці фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 69(3), 54–58 (Mukan, N. V., Pastyrskaya, I. Ya., & Kravets, S. F. (2020). Possibilities of using an integrative approach in professional foreign language training of specialists. *Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and general education schools*, 69(3), 54–58).
- Ніколаєва, С. Ю. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика* : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Київ : Ленвіт, 590 (Nikolaeva, S. Yu. (2013). *Methodology of teaching foreign languages and cultures : theory and practice* : a textbook for students of classical, pedagogical and linguistic universities. Kyiv : Lenvit, 590).
- Редько, В. Г. (2018). Засоби формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи: результати емпіричних досліджень. *Проблеми сучасного підручника*, 20, 360–372 (Redko, V. G. (2018). Means of forming foreign language communicative competence of primary school students: results of empirical research. *Problems of a modern textbook*, 20, 360–372).
- Сура, Н. А. (2003). Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно-орієнтованого спілкування. *Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*, 4, 60. 190–192 (Sura, N. A. (2003). Foreign language professional competence: main principles and components of the process of teaching professionally-oriented

communication. *Visnyk Luhansk. State Pedagogical University named after T. G. Shevchenko*, 4, 60, 190–192).

- Чубінська, Н., Чубінська, А.-М., & Кобрин, В. (2023). Дослідження формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців: методологічний аспект. *Академічні візії*, 26 (Chubinska, N., Chubinska, A.-M., & Kobryn, V. (2023). Research on the formation of foreign language communicative competence of specialists: methodological aspect. *Academic Visions*, 26).
- Harmer J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. England : Pearson Education Limited.

SUMMARY

Bopko Igor. Theoretical principles of continuity in foreign language training of future specialists in higher education institutions.

The article highlights the theoretical foundations of continuity in foreign language training of future specialists in higher education institutions. The system of professional training of future specialists in preschool and primary education is analyzed. It is stipulated that in the conditions of increasing importance of intercultural competence in the professional activities of future teachers, especially in the context of foreign language education, the multicultural orientation of pedagogical training acquires strategic importance. It is found that improving the quality of professional training of future teachers requires the implementation of advanced educational strategies based on a combination of academic theoretical base, modern psychological and pedagogical concepts and innovative teaching methods, which are focused on forming in applicants the ability for professional mobility and intercultural dialogue. It is analyzed that in the context of foreign language training of future specialists in higher education institutions, continuity performs the function of a methodological principle that enables the gradual formation of foreign language communicative competence taking into account the cognitive, psychological and linguistic development of the student. It is substantiated that the theoretical principles are based on the integration of the content of education and the relationship between the previous and subsequent stages of the educational trajectory. It is found that continuity in the context of foreign language training of future specialists in preschool and primary education involves not only the consistency of goals, content, forms and methods of teaching between different levels of education, but also ensuring the sustainable development of foreign language communicative competence of students. It is emphasized that the theoretical principles of this process are based on a combination of cognitive, communicative, activity, competence and axiological approaches, which are integrated into a holistic methodological basis for organizing the educational process. It is determined that ensuring continuity also involves consistent and systematic coordination of learning outcomes achieved at previous educational stages with the expected outcomes within higher education. In turn, this requires the development of educational programs that take into account not only the standards and competencies of the corresponding level, but also individual learning trajectories, previous language experience of applicants, their level of motivation and readiness for autonomous learning. It is explained that the theoretical foundations of continuity in foreign language training determine the content-structural logic of the formation of foreign language competence in future specialists, integrating various scientific approaches and orienting the educational process to ensure the phased, systematic, methodologically sound development of the linguistic personality in the conditions of modern higher education.

Key words: pedagogical education, educational process, professional training, future specialists in preschool and primary education, foreign language training, theoretical foundations of continuity, professional activity.